

امام علی علیه السلام و ایرانیان

www.ketab.ir

علی اکبر ذاکری خمی

لَا صَلَّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَلَا عَلَى آلِ مُحَمَّدٍ

ذاکری خمی، علی اکبر

امام علی علیه السلام و ایرانیان / ذاکری خمی، علی اکبر، مولف، ۱۳۹۳ ش

شابک : ISBN: 978-600-670-5-05-7

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

مشخصات ظاهری : ۱۲۸ صفحه.

یادداشت : کتابنامه : ص ۱۰۷ - ۱۲۳ : همچنین به صورت زیر نویس

موضوع اسلام - ایران - ایرانیان در قرآن - ایرانیان - احادیث - علی بن ابی

طالب علیه السلام، نام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق - رفتار با ایرانیان

رده بندی کنگره ۱۳۹۳ الف ۸ / ۵۲ / ۳۷ / ۳۵ BP

رده بندی دیوبند : ۲۹۷ / ۹۸۱

شماره کتاب شناسی : ۳۵۰۳۳۳

امام علی علیه السلام و ایرانیان

مؤلف: علی اکبر ذاکری خمی
ویرایش: بوذر دیلمی معزی
ناشر: انتشارات چلچراغ
فنی و هنری: موسسه فرهنگی و هنری امامان حقیقت
شمارگان: ۲۰۰۰ جلد
چاپ: قم - الهادی
نوبت چاپ: اول، تابستان ۱۳۹۳ ه.ش
قطع: رقعی
قیمت: ۴۰۰۰ تومان
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۷۰-۵-۰۵-۷

مراکز پخش: قم: انتشارات چلچراغ، تلفن: ۰۲۵-۳۷۷۳۳۵۸۶ - ۰۹۱۲۱۵۲۸۱۲۱

قم: بوستان کتاب، تلفن: ۰۲۵-۳۷۷۴۳۴۲۶

تمام حقوق چاپ و نشر محفوظ است.

فهرست موضوعات

- ۱۱ پیش گفتار
- ۱۳ نقش مردم ایران در پاسداری از اسلام
- ۱۳ نقش ایرانیان در گسترش علوم
- ۱۵ وحدت اسلامی
- ۱۶ معرفی اجمال

بخش اول:

ایرانیان در آیات و سیره نبوی

فصل اول:

واژه‌ها همسان با ایرانیان در اخبار

- ۲۱ تقوا، ملاک برتری در اسلام
- ۲۴ وسعت ایران
- ۲۴ تعبیر روایات درباره مردم ایران
- ۲۵ ۱. عجم
- ۲۶ نصیب فراوان ایرانیان از اسلام
- ۲۸ عجمان جمعی از یاران مهدی (عج)

۲. اهل فارس..... ۲۸
۳. موالی ۲۹
- چرا به ایرانیان موالی می گفتند؟ ۳۱
- لزوم احترام به موالی ۳۲
۴. الحمراء ۳۲
۵. علج ۳۳
- جلوگیری امام علی (ع) از بردگی علوج ۳۴
- مقدار مالیات بر زمین ها و علوج ۳۵
۶. دهقان ۳۶

مصلح دوم:

ایرانیان در قرآن و احادیث نبوی

- آیات قرآن ۳۸
۱. ایرانیان به مسلمانان خواهند پیوست ۳۸
- نظر مفسران در تفسیر آیه ۳۹
۲. ایرانیان دارای ایمانی استوار ۴۰
- تفسیر و معنای آیه ۴۱
- معنای سخن پیامبر اکرم (ص) در بارهٔ سلمان و ایرانیان ۴۲
- شواهد تفسیر آیه به ایرانیان ۴۳

۳. صفات ایرانیان استوار	۴۵
نقد تفسیر دیگر آیه	۴۶
۴. قوم جای گزین مسلمانان صدر اسلام	۴۷
راویان و متن حدیث نبوی	۴۸
راویان حدیث	۴۹
متن حدیث با عبارات مختلف	۴۹
متن حدیث در منابع اولیه شیعه	۵۰
متن حدیث با تعبیر اسلام	۵۱

بخش دوم:

رفتار امام علی علیه السلام با ایرانیان

فصل اول:

امیرمؤمنان علیه السلام و ایرانیان قبل از خلافت

دوران پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله	۵۵
دوران خلفا	۵۶
نمونه اول: وضع خراج و جلوگیری از فاجعه انسانی	۵۷
حکم سرزمین های فتح شده	۵۷
تصمیم ابتدایی خلیفه در تقسیم زمین ها و کشاورزها	۵۸

- مشورت خلیفه برای تصمیم گیری در باره سرزمین عراق..... ۵۹
- متن خبر جلسه مشورتی و پیشنهاد امام علی (ع)..... ۶۰
- دیدگاه حضرت در منابع ۶۱
- معنای سخن حضرت ۶۲
- گزارش ابو یوسف از این جلسه ۶۳
- تقسیم بخشی از عراق قبل از پیشنهاد امام علی (ع)..... ۶۴
- فواید و نتایج اجرای پیشنهاد امام علی (ع) در وضع خراج..... ۶۵
۱. جلوگیری از پیدایش هزاران نفر ۶۵
۲. زمینه ساز گسترش اسلام ۶۶
- اعتراف نماینده ایرانیان به استقلال از اسلام..... ۶۷
۳. تشکیل دیوان سپاه ۶۸
۴. همکاری یاران امام علی (ع) با دستگاران خلافت..... ۶۹
۵. مشورت در مسائل نظامی و سیاسی با امام علی (ع)..... ۷۱
۶. عضویت حضرت در شورای خلافت ۷۱
- نمونه دوم: اعتراض به قتل هرمزان ۷۲

فصل دوم:

سیره اجتماعی امام علی (ع) با ایرانیان

- دوران خلافت ۷۵

رفتار اجتماعی امام علی علیه السلام با ایرانیان	۷۷
۱. دیدار با مردم اطراف کوفه	۷۷
سخنان حضرت در تدبیر و لزوم حکومت	۷۸
۲. در مهمانی ایرانیان	۷۹
۳. هدیه ایرانیان	۸۰
الف) جام‌های نقره ای	۸۰
ب) جامه زر باف	۸۱
ج) رد هادی مردم شهر انبار	۸۱
د) هدیه‌های دشمنان	۸۲
۴. نهی از ذلت پذیری	۸۲
استقبال از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و امام علی علیه السلام	۸۳
عنایت امام به استقبال با شکوه و دشمن شکن	۸۴
۵. شکایت ایرانیان از رفتار مسلمانان	۸۴
دفاع از خوش رفتاری با ایرانیان	۸۵
بازگشت عرب‌ها به اسلام توسط ایرانیان	۸۶

فصل سوم:

سیره سیاسی و اقتصادی حضرت علی علیه السلام با ایرانیان

۱. تساوی در سهم بیت المال	۸۹
---------------------------	----

- الف) اعتراض خواص به تقسیم مساوی بیت المال ۹۰
- ب) اعتراض زنی عرب به عدالت امام ۹۱
- نهی از ستم در دریافت مالیات ۹۳
۳. مدارا در دریافت جزیه ۹۴
- الف) مجوس از اقلیت‌های مذهبی ۹۵
- ب) روش متفاوت امام در دریافت جزیه ۹۶
- ج) دریافت جنس به جای پول نقد ۹۶
۴. تلاش برای عمران و آبادی ۹۷
- احیای نهر متروکه ۹۸
۵. پاسخ به شکایت ایرانیان ۹۹
- خلاصه ۱۰۱
- کتاب‌نامه ۱۰۴
- دیگر آثار و تألیفات نویسنده ۱۱۷
- کتاب‌ها ۱۱۷
- مقالات ۱۱۹

بسم الله الرحمن الرحيم

پیش گفتار

این اثر در صدد بیان این موضوع است که آیا استقبال ایرانیان از اسلام از روی رغبت بوده است و یا بر اثر تهاجم مسلمانان صدر اسلام، مجبور به پذیرش اعراب مسلمان شدند. برخی این نکته را مطرح کرده‌اند که چون عرب‌ها وضعیت خوب مردم ایران را دیدند به این کشور هجوم آوردند و در واقع مال و ثروت ایران باعث شد که به ایران و دیگر کشورها حجاز ببرند. با رد این نظر و توجه به داعیه اسلام خواهی مسلمانان صدر اسلام و این که یک نیروی با ایمان و با انگیزه و معتقد در برابر سپاهی انبوه ملامت‌ی‌کننده که هشت سال جنگ تحمیلی عراق علیه ایران (۱۳۶۹-۱۳۶۷) این مطلب را ثابت کرد. باز هم جای این پرسش هست بر فرض که چنین باشد چگونه سپاهیان انبوه و مجهز ایران به آسانی از جمع اندکی از عرب‌های مسلمان که سابقه تمدن نداشتند شکست خوردند و علت این شکست‌های پی در پی چیست؟ این نکته مهمی است که لازم است به آن توجه شود. در این کتاب خبری نقل شده

که نشان می‌دهد اکثر مردم ایران از ستمی که به آن‌ها حکام می‌کردند به شدت ناراحت بودند و به جهت عدالت خواهی که در میان مسلمانان صدر اسلام وجود داشت و خبر آن را شنیده بودند در برابر سپاه اسلام مقاومت نمی‌کردند به این امید که روزه‌ای برای رهایی از ستم برای آن‌ها باز شود و از ستم حاکمان و قدرت‌مداران ایرانی خارج شوند و همین موضوع باعث شکست سپاه انبوه ایرانیان بود.

این مطلبی است که «ابن رقیل» به خلیفه دوم گفت وقتی که به عنوان اعتراض به بردگی کشاورزان زمین در منطقه جلولاء به مدینه آمد اما وقتی به مدینه رسید دینار آمد خلیفه به پیشنهاد امام علی (ع) از تقسیم کشاورزان به سه زمین و بردگی نیم میلیون انسان در سرزمین‌های فتح شده ایران دست برداشته و قرار شد از زمین‌ها خراج و از کشاورزان و دهقانان ایرانی هزینه دریافت شود. خبری که ما در این جا نقل کرده‌ایم از منابع کهن درباره خراج است و به بررسی و تحقیق آن پرداخته و پی‌آمدهای آن را بیان کرده‌ایم. این موضوعی است که کم‌تر در تحلیل علت شکست ایرانیان از مسلمانان صدر اسلام مورد توجه قرار گرفته است.

البته رسول خدا (ص) در روایات متعددی که از ایشان نقل شده بر نقش بزرگ مردم ایران در اسلام و در روایتی دیگر در دریافت دانش تأکید دارد. در قرون بعدی هم دیده شد ایرانیان در

علوم اسلامی پیش گام شدند و در این جا به اختصار به آن اشاره خواهیم کرد. امید است که این پیش گامی در پیشرفت های جدید علمی نیز تحقق پیدا کند.

نقش مردم ایران در پاسداری از اسلام

برابر روایات که از رسول اکرم صلی الله علیه و آله نقل شده وقتی که عرب های مسلمان دست از پیروی از اسلام بردارند مردم ایران به پاسداری از اسلام می پردازند و جای گزین مسلمانان صدر اسلام می شوند و مانند آنان از دین روی گردان نخواهند شد. این نکته در بیش از پنج آیه ذکر شده که به آن اشاره می کنیم. پیش گامی ایرانیان در علوم دینی نیز نمونه ای از پاسداری از اسلام و خدمت به آن است.

نقش ایرانیان در گسترش علوم

مردم ایران در دریافت و آموزش مسائل دینی نقش اساسی داشتند و به فرموده پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله اگر علم در ستاره ثریا باشد مردمی از ایران زمین به آن دست خواهند یافت. اگر بخواهیم نگاهی به گذشته بکنیم می توانیم بگوییم: نویسندگان کتب اربعه شیعه: محمد بن یعقوب کلینی، نویسنده کتاب شریف کافی، از کلین شهری و شیخ صدوق قمی رازی، نویسنده من لایحضره الفقیه و شیخ طوسی، نویسنده تهذیب الأحکام و استبصار از ایران بودند

نویسنده صحیح بخاری از بخارا، صحیح مسلم از نیشابور، حاکم، مؤلف المستدرک علی الصحیحین از نیشابور، صاحب سنن ترمذی از ترمذ، و نویسنده سنن ابن ماجه از قزوین و سنن نسائی از نسای خراسان و سنن بیهقی از بیهق سبزوار بوده‌اند و نیز مفسرانی از اهل سنت مانند طبری، فخر رازی، بیضاوی و از شیعه شیخ طوسی و طبرسی از مردم ایران زمین و هم‌چنین دانشمندان برجسته‌ای مانند محمد بن زکریا رازی، ابوریحان بیرونی، ابو نصر فارابی، ابو علی سینا و ابن مسکویه رازی، و نویسندگان کتب لغت، مانند قاموس المعیط از فیروزآباد، صحاح اللغه از نیشابور، تاج العروس زبیدی از تبریز، فارس و مؤلف مفردات راغب از اصفهان بوده‌اند.

به بیانی دیگر برخی از آنان از مردم شهرهای فعلی ایران بودند و برخی از مناطق مختلف فارس آن زمان به منطقه خراسان بزرگ. در آن زمان خراسان بزرگ به چهار منطقه تقسیم می‌شد و شامل شهرهای نیشابور، طوس، بَست، مرو، طَبس، قَهستان، سرخس، بلخ، طخارستان، سمرقند، بخارا، ترمذ، نساء، فرغانه، فاریاب، هرات، بادغیس، کابل، شاش، صغد، ابیورد، و مناطق دیگر می‌شده است.^۱

^۱ قدامة بن جعفر، کتاب الخراج، مترجم حسین قره جانلو، ص ۱۳۹-۱۴۱.

با نگاهی به این موارد می‌توان گفت سهم ایرانیان در گسترش دانش و اسلام بسیار زیاد بوده که پیامبر خدا به آن تصریح کرده است. آن حضرت و امیرمؤمنان علیه السلام در حدیثی بیان کرده‌اند روزی می‌آید که مردم ایران عرب‌ها را به اسلام باز می‌گردانند همان‌گونه که آنان در آغاز ایرانیان را مسلمان کردند. به طرز کلی مردم ایران طرفدار اهل بیت علیهم السلام بودند و این گرایش در تمام ادوار و قرون گذشته مشهود است و با همین گرایش ابومسلم خراسانی توانست حکومت اموی را واژگون کند و به همین جهت، مأمون از امام رضا علیه السلام دعوت کرد تا به مرو بیاید. این به خاطر نقشی است که امام علی علیه السلام در برخورد با مردم ایران در عراق داشته است و این سیره بسیار نیکوی حضرت با مردم ایران در حافظة تاریخی مردم ایران وجود داشته و دارد و هیچ گاه از بین نمی‌رود.

وحدت اسلامی

نکته دیگری که لازم است یادآوری کنم این است که هدف ما بیان آیات و روایاتی است که مصداق آن مردم ایران دانسته، و در تفسیرها یکی از مصداقی آن مردم ایران معرفی شده‌اند. و موضوع نزاد عجم و عرب و سنی و شیعه مطرح نیست، بلکه این اخبار واقعیتی را بیان می‌کند که پیامبر اکرم در صدر اسلام قبل از جنگ با مردم ایران فرموده‌اند و با توجه به همکاری امام علی علیه السلام با خلیفه

دوم در پیشنهاد طرح خراج و اجرای آن به دست خلیفه دوم با همکاری یاران حضرت وحدتی خاص بین پیروان خلفا و اهل بیت (ع) به سرپرستی حضرت علی (ع) پدید آمده که باعث موفقیت‌های پی در پی مسلمانان صدر اسلام در مقابل دیگران شد و این وحدت بین اهل سنت و طرفداران اهل بیت (ع) نیاز مبرم امروز مسلمانان جهان است که غفلت از آن باعث شکست اسلام و مسلمین از استکبار جهانی خواهد شد.

مرفی اجمالی

این اثر در اصل مجموعه دو مقاله بوده است که با عنوان «امام علی و ایرانیان» و با توضیح «دولت کریمه و رفتار کریمانه» در شماره ۳۰۸ و ۳۰۹ مجله پگاه حوزه به مدیر مسئولی و سردبیری سیدعباس صالحی در قم منتشر شده و اکنون با اصلاحات و اضافاتی ارائه می‌شود و فصل آیات و روایات نیز به آن افزوده شده است. این کتاب در دو بخش تنظیم شده است: بخش اول در دو فصل؛ فصل اول بعد از اشاره به وسعت ایران و فارس در صدر اسلام، درباره واژه‌ها و کلماتی که در اخبار و روایات در مورد مردم ایران به کار رفته است، و در حقیقت توضیح مفاهیم مطرح شده در کتاب است؛ مانند واژه عجم، اهل فارس، موالی، حمراء، دهقان و علوج.

۱. ر.ک: پگاه حوزه، شماره ۳۰۸ (۲۹ مرداد ۱۳۹۰ / ۱۹ ماه رمضان)، ص ۱۲ و شماره ۳۰۹ (۱۲ شهریور ۱۳۹۰ / ۴ شوال ۱۴۳۲)، ص ۲. این مجله توسط دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم چاپ و منتشر می‌شود.

فصل دوم دربارهٔ آیات قرآن و روایات نبوی در مورد مردم ایران است و سخنان پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله به طور کلی در ذیل و تفسیر آیات قرآن نقل شده است.

بخش دوم درباره رفتار امام علی علیه السلام با ایرانیان دارای سه فصل است. سیرهٔ آن حضرت در باره مردم ایران قبل از خلافت که در فصل اول سامان‌دهی، و در آن نکتهٔ بسیار مهمی دربارهٔ مردم ایران و پیشنهاد حضرت در جلوگیری از برده شدن هزاران نفر مطرح شده است. دو فصل بعدی دربارهٔ سیره و رفتار حضرت با مردم ایران در دوران خلافت ایشان از بعد اجتماعی، سیاسی و اقتصادی است که بسیار درس آموز است. و در سخنی امام تصریح می‌کند: روزی می‌آید که مردم ایران شما را به اسلام باز می‌گردانند، همان‌گونه که اول شما اهل ربه اسلام دعوت کردید. آیا این خبر در گذشته رخ داده است یا در آینده اتفاق می‌افتد؟ امید است این اثر مورد رضای حق قرار گیرد و گامی کوچک در معرفی سیرهٔ علوی باشد.

در پایان لازم می‌دانم از مدیریت مؤسسه فرهنگی و هنری دلدادگان حقیقت جناب آقای پورموسوی و آقایان بوذر دیلمی معزی که ویرایش این اثر را به عهده گرفته و حسین امینی فرطراح و صفحه آرا که در جهت انتشار بهینه آن تلاش کرده‌اند تشکر نمایم.

قم، علی اکبر ذاکری خمی

سوم خرداد (روز مقاومت) ۱۳۹۳ هـ. ش ۲۴ / رجب ۱۴۲۵ هـ. ق.